

NESİM LEVİ RÖPORTAJI
İstanbul / Türkiye
2007 Ocak

Bant 1

S: Öncelikle ailenizin kökleriyle başlamak istiyoruz. Atalarınız hakkında bildiğiniz ve bize anlatmak istediğiniz herhangi bir şey var mı?

C: Atalarım hakkında pek bir şey bilmiyorum aslında. Çünkü ben büyükbaba, dede tanımadım. Eskiden hayat şartları öyleydi. İki harp arası vardı ve yaşam süreleri bu kadar uzun değildi. Rivayet edilir ki, dedem 55-60 yaşında ölmüştü, keza büyükbabam da öyle. Anneanne tanımadım, büyükanne de tanımadım.

S: Daha geriye gidersek, hangi kökenden gelmiş aileleriniz ?

C: İspanya kökenli, onlar çok mazbut ve normal ailelerdi. Köklerime dair maalesef, daha fazla bir malumat sahibi değilim.

S: Peki büyükbabalarınız nasıl insanlardı, kişilikleri nasıldı bilir misiniz ?

C: Babamın babası, Nesim Levi, züccaciye işiyle uğraşmış. Eskiden sokaklarda züccaciye satılırdı.

S: Hangi lisanı konuşurlardı ?

C: %100 İspanyolca konuşurlardı. Ladino. Türkçeyi özellikle kadınlar çok kötü konuşurlardı. Ve ben de hatırlarım, çocukluğumda biz Türkiye’de yaşıyorken, neden türkçeyi güzel konuşamıyoruz diye düşünürdüm.

S: Anneanne ve babaanneleri hiç tanıma şansınız oldu mu ?

C: Maalesef, onlar ben doğmadan ölmüşlerdi.

S: Peki anne ve babanızdan anlatılan hikayeler var mı?

C: Onlar bize geçmişlerine dair bir şey anlatmazlardı, çünkü o zamanlar fakirlik büyüktü ve bir ekmeğin peşinde koşarlardı. Fakirliği doğal olarak kabul etmiş bir aile olarak yaşadık. Ve bundan hiç rahatsızlık ta duymazdık.

S: Peki büyükanne ve büyükbabalarınızın giyim tarzı hakkında bir şeyler biliyor musunuz ?

C: Maalesef... Onlardan bize kalmış resim bile yoktur...

S: Nerede yaşarlardı ?

C: Hasköy’de otururlardı. Ben de 3 yaşına kadar Hasköy’de oturmuşum. Daha sonra Bankalar caddesine geçmiş, gençliğimi oralarda birkaç ev değiştirerek geçirmiştik.

S: Bahçeli miydi evleri ?

C: Hayır. Ancak, kötü bir anım var o evden. Hasköy’deki evde bir sofa hatırlıyorum. Ben 3 yaşındayken o evden maalesef kızkardeşimin tabutunun indiğini hatırlıyorum. Benden bir yaş küçük kızkardeşimi bir çocuk hastalığından kaybetmiştik. Annem de bu olaydan bir sene sonra tekrar hamile kalmış, ve maalesef doğum yaparken o bebekle birlikte kendisi de ölmüştü.

Dört evladından bir erkek evlat bendim. Bir de hala yaşayan ablam var. Diğer ölen iki evladı da kızdı. Derler ki bebek doğarken annesini boğdu.

S: Dine bakan insanlar mıydı ?

C: Babamın babası bildiğim kadarıyla dine bağlı yaşardı. Hasköy, büyük yahudi cemaatinin çok miktarda insanının yaşadığı, İstanbul'daki en büyük merkezdi. Çok kalabalık bir yerdi. Bir Balat, bir Hasköy bir de Kuzguncuk vardı Yahudilerin yaşadığı.

S: Peki, onların Yahudi geleneklerini ne derece uyguladıklarını bilir misiniz ?

C: Evet, Şabat'a çok bakarlardı. Sigara içilmezdi o günler.. etrafta yaşlılar olduğunda özellikle sigara içilmezdi. Erkekler eve geldikten sonra, mahallenin kahvelerine giderlerdi. Çocuklar akşam yemeği yedirilip yatırılırdı. Erkek eve gelirdi rahat yemesi için.

S: Kaşeruta bakılır mıydı ?

C: Evet. Hatırladığım kadarıyla kaşer kasaplardan alınırdı etler. Pesah bayramında özellikle, loksa dediğimiz ayrı tabaklar, ayrı tencereler kullanılırdı. Çatal bıçak takımı dahi ayrıydı. Büyük bir sandık içinde saklanırdı bunlar. Evde büyük Pesah temizliği yapılır, hatta boya badana bile yapılırdı.

S: Sinagog'a hangi günlerde giderlermiş ?

C: Hem Cumartesi hem de bayramlarda gidilirdi. Sinagoga çok gidilirdi. Dolardı. Bugünkü gibi değil. O zamanlar, Türkiye'nin haritasında 150.000 kadar Yahudi yaşardı. Bunlar ,1930'larda, ben 6 yaş civarındayken. Türkiye'nin muhtelif yerlerinde yaşardı.. O zamanlar dedelerim falan yaşamıyorlardı. Annem bile 1927'de ölmüştü.

S: Dedeniz hakkında ne bilirsiniz ?

C: Çok esnaf insanlardı, o kadarını biliyorum. Geçimleri çok dardı.

S: Tatillerde ne yapardı onlar ?

C: Hiçbirşey. Giyim tarzları da farklıydı. Akşamları eve gelirlerdi, uzun bir entari tarzı bir şey giyerlerdi. Rahat etmek için bunları kullanırlardı. Evin avlularında oturur, komşularla sohbet edilirdi. Kadınlar birbirlerine Bulisa diye hitap ederlerdi . Yani Madame anlamında... umumiyetle yaşlı erkeklere de Monsieur denirdi... Eskiden hem Fransızca hem İspanyolca konuşulurdu. Hatta daha varlıklı ailelerde, ana lisan Fransızcaydı. Bizimkisi ise Judeo-Espanyolcaydı yani ladino.

S: Peki anne babanız size daha eski günlerden ne anlatırlardı ?

C: Onların anlatacağı sadece harpler vardı. Zor günler vardı. O zamanki yaşam şartları çok zordu.

S: Peki o halde, önce bize babanızı anlatır mısınız ?

C: Babam (Samuel Kemal Levi), canım kadar sevdiğim bir adamdı. Babam benim gibi alaylıydı, fazla bir kültürü yoktu, fakat dünya görüşü genişti, hayat ona çok şeyler öğretmişti. Uzun meşakatler çekmişti. 8-10 senelik bir askerlik dönemi geçirmişti. Harplere girmişti. Balkan Harbi, Dünya Harbinde.. 1914 ve 18'lerde... savaşlarda yaralanmış esir düşmüştür. Harpte en yakın asker arkadaşları yanlarında öldüğü zaman, doğalmış gibi ölümlerin yanında savaşmaya devam ederlermiş. O zamanlar süngü harbi vardı. 50 metre 100 metre uzaklıktan birbirlerini vururlarmış. Ve babam Balkan Harbinde ve Büyük Dünya Harbinde, Almanlarla birlikte İngilizlere karşı savaşırken, maalesef çok yıpranmış. 8 senesi savaşlarda geçmiş babamın. O zamanlar, gayri müslümlere de silah verilirdi. Müslüman kardeşlerimizden hiçbir ayırım görmemişlerdir.

Rahmetli babamın çok büyük bir ufku vardı. Büyük darbeler yemiş, çok beklediği yavuklusunu (annemi) kısa bir müddet sonra kaybetmiş (doğum esnasında), bu acıların altında yoğrulmuş bir karakteri vardı. Hayatı olduğu gibi görürdü, fazla maddiyata kıymet vermezdi. Bir lokma ekmeğe 'Allaha çok şükür' derdi. Biz böyle büyüdük. Fakirlik bizim için doğaldı ve çok mutluyduk.

S: Babanız sert biri miydi ?

C: Hayır, hayır. Ancak, çok korktuğum bir babaydı. Hatta ben büyük yaramazlıklar yapardım. Ben sokak çocuğuydum. Annemi çok küçük yaşta kaybettiğimden, annesiz büyüdüm. Hatırladığım yalnız bir çocuk olduğumdur. Babam sabah işe giderdi.. akşam bir parça katıkla gelirdi eve, bize bir şeyler hazırlardı. Ablam için de hayat çok zordu. Neyse ki teyzelerim ablama arka çıkardı, çok yakında otururduk ve ablam zaman zaman onların evinde kalırdı.

S: Annenizle babanızın tanışması nasıl oldu ?

C: Annem onu 10 sene bekledi askerlikten dönmesini. Rivayete göre onlar zaten komşuymuşlar, ve birbirlerine 10 sene sonra kavuşmuşlar. Annemin ailesi, kültürel anlamda daha üstündü. Annemin ailesindekiler bankacı veya öğretmenlik yapan insanlardı. Ancak babamın ailesi daha çok, avam tabakasına mensup insanlardı. Fakat harbi güzel mavi gözlü sarışın bir adamdı. Çok canayakındı. Etrafında gençler toplanırdı.. hikayeler anlatırdı. Bana babama çekmiş olduğumu söylerlerdi. Konuşmayı da dinlemeyi de hep çok sevdim. O da, büyük bir tahsili olmadığı halde, kültürlü sayılırdı. Fransızca'yı çok güzel yazardı. Eski türkçeyi de bilir ve yazardı. Kaligrafisi güzeldi.

S: Neler yazardı ?

C: O zamanlar mektup yazardı, benim hiç tanımadığım Amerika'da yaşayan kardeşi vardı. Onlarla yazışırdı. Ben askerdeyken de, bana da birkaç kez mektup yazmıştı.

S: Kaç kardeşi vardı ?

C: Onlar 4 erkekti, ve 3 tane de kız kardeş. 7 kardeştiler... Büyük abladan sonra babam ikinci çocuktü. Babamın bir erkek kardeşi vardı tanıdığım, Onkl İzak.

S: Nerde yaşardı kardeşleri ?

C: Bir erkek kardeş (Binyamin) Amerika'ya gtmıştı. Onkl İzak burada babama yakın yaşardı. Bir de başka bir erkek kardeş vardı ki, bir gün küçükken denizde boğulmuştu. Onun doğuştan iki eli kopukmuş. Adı Yako idi.

S: Halalarınız hakkında neler biliyor sunuz ?

C: Biri Gracia, diğeri Ojeni. Gracia babamın büyüğüydü; behora olan. Ojeni de dördüncü çocuktü. Onları tanıdım. Yakın otururduk. Bayramlarda bizim evde bir araya gelirdik. Babam mutlaka onları Cumartesi günleri, özellikle kal çıkışı, avluda toplardı. Hatırlarım, babam genç ve şişmancaydı, kırmızı yanaklıydı ve güzel yerdı. Bir oturuşta maşallah, 8-10 borekas götürürdü.

Çok severdim ve çok korkardım ondan. Hatırladıkça acı çekiyorum (gözyaşları) çünkü evlendikten çok kısa bir müddet sonra onu kaybettim ben. Üç torun gördü, fakat çok ufaktılar. Babam bana çok düşküdü fakat hiç göstermezdi. Birgün beni kucağına aldığıı hatırlamam. Beni öptüğünü de. Anne kucağıını zaten görmedim. Derler ki eskiden çocuklar uyurken öpülürdü. Heralde o da babasından böyle görmüştü. Adetler böyleydi. Ondan çok çekinirdim. Ondan bir kez haricinde hiç dayak yemedim. Ancak bir kez falaka dayağı (eskiden uygulanan ayaklar bağlandıktan sora havaya kaldırılarak sopayla ayağın altına vurma cezası) yedim.

Hiç unutmam.. ben okuldan kaçıp, mahallede top oynamaya giderdim. Sonradan aklım başıma geldi ve çok okudum.. bugüne kadar okuma sevgim vardır.

Saint George okulunun arka sokağında top oynardık. Tenis topuyla futbol oynardık. Ayakkabım eskimesin diye bazen yalın ayak oynardım. Kağıttan topla da oynardık. Birgün 8 çocuk top oynarken, tenis topumuz benim attığım şutla bankanın arkasındaki bodrum katının camının önüne kaçmıştı. Bir taş alıp, camı biraz daha kırarak ancak topu alabilmişim. Bir kahraman gibiydim o an. Sonra birden bir baktık büyükler bize doğru geliyor... ben de tabii hemen diğerleriyle birlikte kaçtım. Tabii eve geldiler karakoldan, beni bulamadılar. Akşam da babam eve geldiğinde beni karakola bekledikleri haberini almış. Benim o sıralarda, tek sığınağım, Tant Viktoria idi. Yüksekaldırımın oralarda bir sokakta otururdu. Şimdiki Barınyurt'un sokağı. Onun iki oğlu bir kızı vardı. Kalp hastasıydı ama o bana bir anne gibi bakar, yemek verir, uyuturdu bazen. O gün de ona olanları anlattım ve orda kaldım. Telefon yok tabii, ancak kabahat büyüktü. Babam tabii buraya geldiğimi bilirdi hemen o da Tant Viktoria'nın evine geldi. Teyzem çocuktur bu demişse de, babam o camın parasını hiç ödeyemeyeceğini söylemiş ve çok kızgınmış. Teyzem onu yatıştırıp evine göndermiş o akşam. Ertesi gün babam, benimle konuşmak istediğini söyleyerek beni güzellikle aldı. Ablamı ve komşumuzu dışarı çıkarttı. Ve bana önce konuştu. Dedi ki böyle şeyler yapmaya devam edersen bizi çok daha kötü durumlara düşüreceksin. Senin bir ceza alman lazım dedi. O zamanlar pirinç karyolalar vardı... iki ayağımı ipe geçirdi ve yatağa bağladı. O vurdu ben bağırdım... ve ilk defa hayatımda falaka yedim.. ve o bana 'kimseye zarar vermeden istediğini yap' felsefesini öğretti. Ondandır da çok yaramazlık yaptıysa da zararı sadece kendime oldu.

Okulumuzda bir öğretmen vardı, Nurettin Bey. Her gün birimiz o günkü gazeteyi okula getirmekle görevliydik. Burhan Feleğin bir köşesi vardı.. hepsini okuturdu. Bir gün bana okuttu, ondan sonra da çoğunlukla bana okuturdu. Türkçeyi severdim, okumaya meraklıydım ancak okuldan da kaçardım. Çok terbiyeli bir sokak çocuğuydum ben.

S: Biraz anneniz hakkında konuşalım mı ? Onun için neler söyleyeceksiniz ?

C: Annem (Sara Levi) için çok kötü şeyler var aklımda maalesef. Babam bizi bir gün mezarına götürmedi. Annemim ölümünden 5 sene sonra, babam başka bir kadınla evlendi. Çok iyi fakat rahatsız bir kadındı Rebecca. Ankaralı Arap asıllı bir yahudiydi. Fransızcası iyiydi ancak çocukluğundan beri olan bir sinir nöbetleri geçirirdi dönem dönem. Babam ondan bize hiç bahsetmedi, mezarına bile götürmedi. 18 yaşlarımda çok araştırdım ancak, askere gittim 43'te ve annemin izini bulamadım.

S: Eski mezarlıkları araştırdınız mı ?

C: Tabii ki ama çoğu yıkılmıştı zaten. Hasköy mezarlığının eski yerine yeni yollar yapıncı mezarlıklar da yıkıldı. Annem 1929 senesinde ölmüş.. 1947 civarı yıkılmış mezarlıklar...

S: Yakın akrabaların anlattığı kadarıyla, anneniz Sara Levi nasıl bir kadınımış ?

C: Çok içine dönük, az konuşan, çok temiz, kendi halinde, çorabını söküğünü kendi diken iyi bir kadınımış. Yıllarca babamı beklemiş evlenmek için, ardarda 4 kez hamile kalmış, hiç şikayet etmezmiş.

S: Onların tanışma hikayelerini biliyor musunuz ?

C: Babam güzel bir erkekti. Annem de ona aşık olmuş. Annem zayıf, esmer bir kadınımış. Biz anneme çekmişiz esmerlikte.

S: Eğitim seviyesi neydi ?

C: Fransızcası vardı, ilkokul sonrasını belki de okumuştur. 18 yaşında nişan kesmişler. 10 yıl sonra, harpler bittiğinde ancak kavuşmuşlar.

S: Yemekleri nasılmış ?

C: Babam yemeği seven, sofraya meraklısı bir adamdı. Mutlaka ki annemin de yemekleri lezzetliydi.

S: Nerede ve ne zaman evlendiler ?

C: Hasköy'de 1920 veya 1921 de evlendiler. Ablamda 22'de doğmuştu. O zamanlarda sadece varlıklı insanlar fotoğraf çekerlerdi. Biz sadece kapısının önünden geçerdik Foto Süreyya'nın.

S: Başka neler söylemek istersiniz anneniz hakkında ?

C: Maalesef ki onu hiç tanımadım, ve onun için gözyaşı dökmedim. Yalnız, kendimi bildim bileli her sene mevlutlarını yaparım, mum yakarım ..

S: Peki, doğduğunuz evi hatırlar mısınız ?

C: Hayal meyal hatırladığım bir evdi. Bir sofa (büyük bir alan) 3-4 te odamız vardı. Büyükbabamla beraber otururduk önceleri. Kalabalıktık.

S: Siz nerde doğdunuz ?

C: Evde mutlaka, ebeler vardı eskiden. Hatırlarım bir odada babam ve ablamın hüngür hüngür ağlamıştı o öldüğünde.

S: Musluktan su akar mıydı ?

C: Evin içinde terkos vardı. O su içilmezdi. İçme suyu olarak her mahallenin yakınında oluk oluk akan bir Hamidiye suyu vardı. Hepimiz, çocuklar, sırayla toprak testimize su doldurup eve taşırdık. Daha iyi durumda olanlar, sakalara 2 kuruş verip su taşırlardı. Sonraları tenekesi 2 kuruşta su taşımaya başlamıştık.

S: Nasıl ısınırdınız ?

C: Mangal vardı evimizde. Ufak vardı sonradan daha büyüğünü almıştı babam. Askerliğe ben gitmeden önce, 15 yaşımıdayken bir soba alınmıştı eve. Buzdolabı ise hak getire... sayılı ailelerde buzdolabı vardı. Televizyon henüz yoktu. O zamanlar kahvelerdeki radyoları dinlerdim ben. Dünya haberlerini, olayları, harpleri ordan öğrenirdik. Bazılarının evinde vardı radyo ama az. Ben radyodan dünyada olup biteni çok takip ederdim.

Ben okulu 12-13 yaşındayken bırakmıştım. Pişmanlığım da o sene oldu. Bir gün Beyoğlu Halkevine basket maçı izlemeye gitmiştim.

S: Arkadaşlarınızın hepsi Musevi miydi ?

C: Hayır, karışık.

S: Bu Halkevi cemaatimize ait bir yer miydi?

C: Hayır. Herkese açık, genel bir yerdi. Spor salonu vardı, bilardosu, pinpon masaları da vardı. Bir gün bir arkadaşım ben yukarı kütüphaneye çıkıyorum dedi. Ben de o gün o arkadaşımınla yukarı çıktım. Ve o günden sonra, okumaya yönelik büyük bir sevgi aşıladı bana. Ben o zamanlar çalışmaya da başladım. Terzi çıraklığı, kolacı çıraklığı yaptım. Ufak harçlıklar kazanıyordum. İşten biraz erken çıkıp kütüphaneye giderdim. Babam da bunu bildiğinden bana bir şey demezdi. Sonra, Yüksekaldırımında eski kitap satan ya da kiralayanlar vardı. Haftada 10 kuruşa kitap kiralardık. 16 – 17 yaşlarda aşk kitapları okudum.

S: Babanız da okur muydu ?

C: Evet, o mutlaka gazete okurdu.

S: Babanız ne iş yapardı ?

C: Bugün stor dediğimiz o perdeler ve amerikan bezinden olan perdelerin altına dantela ve püskül satardı. Büyük paket iplikler alır belirli kadınlara giderdi ve püskül yaptırtırdı ihtiyaca göre. Biz de evde ablamla beraber düğüm atardık. Kurdela dantela satardı püsküllerün yanında. Her gün bir semtte bir Pazar vardı. Fatih'te, Sarıyer'de, Salı Karaköy, Cuma Kasımpaşa'da pazar vardı. Babam akşamları o malları toplar, sandığa koyar (üstünde adı vardı sandığın) sabahına diğer tarafa giderdi o sandık.

S: Cumartesi çalışır mıydı babanız ?

C: Evet, Beşiktaş'taki pazara giderdik.

S: Pazar günleri ne yapardınız?

C: Pazar günü dinlenirdik. 1929'a kadar resmi tatil günü Cuma idi... ta ki sonra değişti Pazar oldu. Rejina ablam terzide çalışmaya başladı, pazarları da ev işi yapardı. Babamla ben de bir yerlere giderdik. Alışveriş yapardık. 'Kal delos Frankos' dediğimiz İtalyanların sinagogu vardı. Neveşalom'un arka tarafındaki yokuştaydı. Orada baştan aşağı dükkanlar olurdu (bugünkü Ziyapaşa Yokuşu). Kaşer kasaplar da oradaydı. Balıkçılar, bakkallar. Hatta bir tane büyük bakkal vardı. Yağları litreyle satardı. Babam bir zembil alırdı eline (bugünkü torba gibi ama kumaştan) bir tane de ben alırdım. Eti ve diğer ihtiyaçları alırdık.

S: Cuma geceleri nasıl geçerdi? Kimler gelirdi size ?

C: Cumaları herkes bize gelirdi. Et ve balık haftada bir alınırdı... Cuma gecesi hep birlikte yenirdi. Bizim evde ise sadece babam ben ve Rejina olurdu. Arada bir kuduş okurdu, hep değil. Dini bilirdi ama peşinden pek gitmezdi. Dini dincilere bırakırdı. Dini kritike etmezdi. Ben bazen sinagoga giderdim cumartesi günleri. Ben Yahudiliği her zaman benimsedim. Ve gurur duydum bundan.

S: Hiç hayvan beslediniz mi ?

C: Hayır, hayır.

S: Bahçeniz var mıydı ?

C: Hayır. Ama çiçekseverler pencerelerine saksı dizerdi eskilerde.

S: Babanız size askerlik anılarını anlatır mıydı siz çocukken ?

C: Evet. Anlatırdı. Bir keresinde çok sevdikleri bir arkadaşları ölünce, onu siper olarak kullandıklarını anlatmıştı. Çok acı hikayelerdi bunlar. Kolu kopanlar, bacağı kopanlar. Feci olaylar olmuş. Ben çok ısrar ettiğim için anlatmıştı. Bir gün çamaşır değiştirirken sırtında üç tane derin yara gördüm. Üç merminin isabetiyle hastanede yatmış. Çanakkale'de. Sonra da Balat Hasköy arası küçük vapurlar vardı, onlardan biriyle Hasköy'e gelmiş. Onu evdekiler tanıyamamışlar. Sakallı yaralı yaşlı bir adam gibiymiş.

S: Komşularınız Yahudi miydi? Nasıl insanlardı?

C: Evet yahudiydi. Bana çok düşküdüler. Okul çıkışında ablam genelde evde yoktu. Ya teyzemdeydi ya da çalışırdı. Komşum Madam Roza: 'Nesimiko, yemek yedin mi?' diye sorardı. İspanyolca konuşurlardı bana. Ateş yoktu, gaz ocağı çalıştıramazdım ben yemekleri ısıtamazdım, o yüzden beni bazen evlerine çağırırlardı. Genelde etrafımızdaki komşularımız hepsi yahudiydi. Geto gibi bir yerde yaşadık.

S: Siz türkçeyi nasıl öğrendiniz ?

C: Okulda öğrendim ben. 8 – 9 yaşında ben gayet güzel Türkçe konuşurdum ve okurdum ve büyüklerle alay ederdim.. aksanlarından dolayı.

S: Yahudi getoları hangi şehirlerde vardı o zamanlarda ?

C: Maraş, Gaziantep, Diyarbakır, Tekirdağ, Bursa, Çanakkale, Çorlu, Antakya da birçok yerde değişik lisanlar konuşan Yahudiler vardı. Arapça konuşanlar, Gürcüce konuşanlar, bizim İspanyadan gelenler de çoğunlukla Ladino dilinde konuşurlardı.

S: Amcanız Onkl İzak'la sık görüşür müydünüz? O ne yapardı?

C: O da babasının işini yapardı. Züccaciye satardı pazarda. Onun işi çok daha ağırdı. Onun beş kızı vardı. Karısı da verem hastalığına yakalandı. O da çok çalışmıştı. Kocasını 20 sınıf askere alındığında, o devam etti bu işe. Onun için çok zordu. Amcam mecburi askere gitmişti. Ve bu kadın beş çocuğa birden bakamadığından, en küçük iki kızını Orfelina'ya (çocukları barındırma yurdu) vermişti. Fani Levi çok zeki avam bir kadındı, işi yürütebilmişti. Çok cin gibi bir kadındı, diğer üç kızına da o bakmıştı. İki sene sonra Orfelina'dan aldıktan sonra, kısa süre sonra veremden öldü. Onkl İzak ta, 48'de İsrail kurulduğu yıllarda, beş kızıyla birlikte, çok zor şartlarda, İsrail'e göç etti. Ancak onun ikinci kızı Julya, babasından evvel gitti. 15 yaşındaydı. Orada onu Yudit çağırırlar şimdi. İki sene kibuts hayatı yaşadı... ve 18 yaşındayken onu askere aldılar.

S: Babası ve diğer kardeşleri ne zaman göç ettiler ?

C: 2-3 sene sonra onlar da İsrail'e gittiler. Julya askerdeyken amiriyle tanışmıştı. Yemenli pırlanta gibi bir çocuktü. İleriki yıllarda evlendiler ve dünyaya bir kız ve ardından beş tane de oğul getirdiler.

S: Onkl İzak nereye yerleşti İsrail'de ?

C: Tel-Aviv'e yakın bir yere yerleştiler. Çocuklarıyla birlikte yaşadılar.. teker teker hepsini evlendirdi.

S: Peki ne iş yaptı orada amcanız ?

C: Çalışmadı. Devletin verdiği yardımlarla geçindiler. Tüm çocukları çalıştılar. 1973 senesinde vefat etmeden üç sene evvel onu ve halam Tant Gracia'yı görmeye gitmişim.

S: Tant Gracia nasıl biriydi?

C: Tant Gracia babamın ablasıydı... O sıralarda (1970 lerde) 80 yaşındaydı. Artık bunamıştı... ailede en uzun yaşayan oydu. Alzemheir hastalığına yakalandı. Çoğumuzu tanımıyordu artık. Ben döndükten altı ay sonra o da vefat etmişti. Onun kızları ondan önce vefat etmişti.

S: Siz İsraile göç etmeyi hiç düşündünüz mü ?

C: Hayır. Babam 1956 da öldü. Onlar gittikleri zaman, babam burada Türkiye'de yaşamayı tercih etti. Ablam burada evlendi.. torunları vardı. 1947 de evlendi ablam. Ben 1953 te.

S: Şimdi biraz çocukluğunuza dönelim !

C: Ben okula Kasımpaşada başladım. Kasımpaşa İlkokulu evimize çok yakındı. Ben sokak çocuğuydum ve oyun oynamak için okuldan sık sık kaçardım.

S: Peki en sevdiğiniz ders hangisiydi ?

C: En sevdiğim ders Türkçe dersiydi. Okumayı çok severdim. Son öğretmenim Nurettin Bey'di.

S: Hangi dersler vardı ? Tek öğretmen mi vardı ?

C: Evet . Coğrafya, Tarih, Türkçe, Yurttaşlık. Matematik gibi dersler mevcuttu.

S: Din eğitimi var mıydı ?

C: Hayır.

S: Dil eğitimi ?

C: Hayır, ikinci bir lisan eğitimi de yoktu.

S: Öğretmenleriniz nasıldı ?

C: Genelde tüm öğretmenlerimi çok severdim.

S: Okuldan kalma uzun süreli arkadaşlığınız oldu mu hiç ?

C: Olmadı. 11 yaşındayken son sınıfta, sınıfın en güzel kızı ile öğle paydoslarında birlikte giderdik. Adı galiba Beki'ydi. Okula gidiş gelişlerde de beraberdik genelde. Ama onu bir daha görmedim. Haber almadım.

S: Hiç okul değiştirdiniz mi ?

C: Sadece bir defa. Sanırım Yüksekaldırım'da, ev değiştirdiğimiz zaman, mecburiyetten okul değiştirdim.

S: Okuldan sonra ne yaptınız ?

C: Birçok işte çalıştım... ve 16 yaşında çok sevdiğim bir işte çalıştım. Bugün 'Garçon de bureau' dediğimiz.. bir ithalatçı komisyoncunun yanında çalıştım. Bankalara, kambiyo ve takas dairesine giderdim hep. Eminönü'ndeki bir handaydı bunlar. Karaköy'e giderdim her gün. Bana oraya gitmek için tramvay parası verirdilerdi, ama ben onu biriktirmek için tramvayın arkasına biner veya koşardım.

S: Tramvay bileti o zaman ne kadardı ?

C: 3 kuruş gidiş 3 kuruş dönüş.. haftada 20 yi bulurdu.. Benim çocukluğumda bu büyük paraydı. Bu parayla futbol maçlarına giderdim, çoğunlukla Taksim İstasyonunda.

S: Takım tutar mıydınız ?

C: Galatasaray sevdiğim bir klüptü ama futbolu her zaman onun da üstünde sevdim. Şampiyon olduğunda büyük sevinç duyarım tabii. Bugün hala da yurtdışındaki tüm maç özetlerini izlerim. Bugün de hayatımın 4/3ü televizyonda siyasi konuşmaları veya spor haberlerini seyrederim.

S: Çocukluğunuzda, arkadaşlarınızla birlikte gittiğiniz klüp veya dernekler var mıydı? Cumartesi günleri arkadaşlarınızla neler yapardınız ?

C: Ben gençliğimde Cumartesi günleri çalıştım her zaman. Arkadaşlarımla sadece Pazar günleri bir araya gelebilirdim. 16 – 17 yaşlarında bir yere üye değildim ancak Beyoğlu Halkevi'nde pinpon oynardım, basketbol maçları izlerdim.

S: Turnuvalar yaparmıydınız ?

C: Hayır, amatör oyuncuydum ben. Bilardo da vardı ama daha pahalıydı. O yüzden onu pek öğrenemedim. Çok az oynardım. Orada tanıştığım birçok arkadaşlarım oldu. Ayrıca Pazar günleri formayla mahalle takımlarında futbol oynardım.

S: Gençliğinizde, dışarıdayken arkadaşlarınızla nerelerde yerdiniz, nerelere takılırdınız ?

C: 18 – 19 yaşlarında bira içmeye merak saldım. Novotti adında bir birahane vardı Tepebaşı'nda. Bir de Bira Fabrikasının bahçesi vardı... Oraya bir büyük fiçı içinde bira getirttirip içerdik meze eşliğinde.

S: Sigara ?

C: Çok az.. bira eşliğinde bir iki tane.. Tuvalete yakın yerde otururduk, zira biraları içtikçe tuvalet ihtiyacı doğardı.

S: Neler konuşurdunuz arkadaşlarınızla aranızda o dönemler ?

C: Gençlik, seks, spor konuşurduk. Ben politikaya her zaman meraklıyım. Halka yönelik tüm siyasi partileri desteklerdim. Muhalefet olsun olmasın. 1950'den beri oy kullanırım.

S: İlk oyunuzu kime verdiniz ?

C: Demokrat Parti... Adnan Menderes (Halk partisinden 46 da ayrılıp 50 de iktidara gelmişlerdi.) Biz de yenilik için onlara heveslendik. Çok ta iyi şeyler yaptılar . Fakat bazı yanlışlıklar onlar oldu ve kötü sonuçlar yaşandı. 1960 a kadar iktidarda onlar kaldı.

S: İdam gününü hatırlıyormusunuz ?

C: Tabii ki. Biz hep radyoda mahkemeleri takip ederdik. Karar doğru veya yanlış ..(siyasi olaydır...) iki partinin çok zıtlaşması.. ordu darbe yaptı .. ama işte bu neticeler ortaya çıkınca.. o partiyi tutmayanlar dahi üzüldü. Menderesin asılması çok büyük tepki yarattı.

S: İlk arabayı ne zaman kullandınız ?

C: Hiçbir zaman. Hiç hevesim de olmadı. Uzun yoldan , arabadan nefret ederim hala.

S: Motorsiklet kullandınız mı hiç?

C: Hayır. Bisiklet kullandım ben sadece. Parayla bisiklet kiralar kullanırdık çocukken (12-13).

S: Size bisiklete binmeyi kim öğretti?

C: Ben kendi kendime.. arkadaşım da biraz yardım etmiştir. Düşe kalka... O da fazla uzun sürmedi. Fakat araba kullanmadığım için hiç pişman olmadım. Ben çok ani kararlar veren biriyim. Bana şöförlük yakışmaz.

S: Rejina ablanızdı. Hep yanınızda oldu mu?

C: Çocukluğumuzda biraz ayrılıklar oldu. Halamlarımdan biri yaşlıydı (Ojeni). Onun yanında otururdu. Rejina rahmetli, anneme çok benzermiş. Rengi de. Güzel esmer bir kızdı.

S: Nerede okudu?

C: Musevi Lisesin'de okudu. Annesinin kızıydı. Çok iyi tertipli bir öğrenciydi. İlkokulu bitirdikten sonra, bir terzinin yanında gündelikçi olarak çalışmaya başlamıştı. 20 yaşındayken artık çok tanınmış iyi bir terzi olmuştu.

S: Kaç yaşında evlendi ?

C: 25 yaşında evlendi ve iki tane kızı oldu. Birbirinden iyi ve kültürlü. Çela ve Sara. Çok iyi okudular. Taki babaları erken öldü. 1976 da 52 yaşında vefat etti eniştem. Ablam genç dul kaldı. Ve her zaman yakın oturduk. Ufak kızı 10 büyük kızı 19 yaşındaydı. Ufak kız liseyi bitirip erken evlendi. Büyük kız da çalıştı ve sonra o da evlendi. Rejina halam ise terziliğe devam etti. Kocasını manto satardı, sipariş mantoları da dikmeye devam etti.

S: Peki Nesim Bey, çocukluğunuza geri dönelim. Bar Mitsva yaptınız mı ?

C: Hayır yapmadım. Ancak, bir gün babam dediki haftaya senin bar mitsvan, tefillin takacaksın, kalda berahalar söyleyeceksin ve erkekliğe adım atacaksın. Yani Bar Mitsva nedir bilirdim. Ama salon kiralamak zenginlerin işiydi.

S: Yani, kutlamasını yapmadınız ama kalda yapılması gerekenleri yerine getirdiniz, değil mi?!

C: Tabii ki, fakat nutuk atmak, davetiye yollamak, eve çağırarak diye bir şey olmadı.

S: Hangi sinagogta oldu Bar-Mitsvanınız ?

C: Apolon dediğimiz, bugünkü Neve Shalom'du. Sonradan Yıldırımsporun spor salonu oldu.

S: Yeri neredeydi ?

C: Şişhanede bugünkü sinagogun bir sokak evveliydi.

S: Ne hissettiniz o gün? Hatırlıyor musunuz ?

C: Çok heyecanlıyım. Babam elimden tutmuştu. Sinagogtaki törenden sonra, Tant Viktoria'nın evine gitmiştik. Diğer akrabaları da dolaştık. Hepsine şeker götürdük . Ziyaret ettim onları, ellerini öptüm; onlar da bana bar-mitsvam için hediyeler verdiler.

S: Mutlu bir gününüzdü yani ?!

C: Mutlu bir gündü tabii. Gerekeni yaptık. Babam dini gelenekleri yerine getirirdi.

S: En çok sevdiğiniz bayram hangisiydi ?

C: Kipur'u çok severdim ben.

S: Neden ?

C: Çünkü çocuk aklımla ben, bütün gün oruç nasıl tutulur merak ederdim. 12 yaşımıdayken ilk kez oruç tutmayı denemiştik. Büyüklerimiz ayva alırlardı. Üzerine karanfil topları batırılırdı ve onu koklayarak güya açlık giderilirdi. Bu eskiden böyleydi...

S: Orucu sonuna kadar tutabilmiş miydiniz 12 yaşında ?

C: Evet, kesinlikle. Su bile içmedim. Ve ondan sonra da hasta olana dek, her sene oruç tuttum. Artık bazı ilaçlar aldığım için tutamıyorum. Ama bunun yanında da, her Kipur kala giderim. Sabah giderim, öğlen minhada eve dönerim. 08:00 den 15:00 e kadar oradayım. Akşam da tekrar giderim ve şofarı mutlaka dinlerim!

S: Şimdi başka bir konuya geçiyoruz. Avrupa'da soykırım olduğu dönemlerde, siz Türkiye'de de antisemitizm artışı gözlemlediniz mi?

C: Gözledim, gördüm ve bunu yaşadım. Bunu maalesef anlatmak zorundayım. Ben 1939 da harp başlamadan evvel 1936 da Hitlerin namı başladı, korku ve panik başladı. Türkiye'de milliyetçilik duyguları da arttı. Türk milleti her zaman Almanlara sempati duydu. Büyük harpte de beraberdiler, birinci dünya savaşında. fakat buna rağmen burada Hitlerler yoktu ancak milliyetçiler Hitlerin yanındaydı. Ben çözemedim, neden biz Yahudiler, bu kadar düşmana sahibiz ?

Harp yaklaştıkça, antisemitizm görülmeye başladı. Özellikle İstanbul ve İzmir haricinde; Çanakkalede olsun, Gelibolu'da olsun, Tekirdağ da Anadolu'da Yahudi karşıtı gösteriler başladı. Evlerin kapısının altından yazılar gönderildi 'Burdan gidin' yazıları. Bir akım başladı taşradan İstanbul'a. Göç başladı Edirneden, Tekirdağ'dan vs. Bizim evin bir katı boştu. Geliboludan bir aile geldi ve yerleşti oraya. Galatadaki evdi bu.

Evi kiraladılar. Bir oğlan benden bir yaş ufaktı. Daha büyük üç ablası ve anne baba, birlikte yaşadılar. Ve maalesef büyük kız Roza, 1943'te ben asker olduğumda, veremden ölmüştü.

S: Ailenin soyadını hatırlar mısınız ?

C: Tabii. Kandiyoti idi soyadları.

S: Bu aileden hala yaşayan var mıdır ? Görüşür müsünüz ?

C: Sanırım çoğu öldü.

S: Size neler anlatmışlardı onlar ?

C: Evde bazı komşularından rahatsızlık duyduklarını. Gidin, defolun buradan gibi sloganlar atmışlar. Tabii tüm komşular değil.. bazıları. Haliyle Hitler, süratle yayıldı. Fransa'yı ezdi geçti. Majino hattı on para etmedi. Depara geçti. Romanya Bulgaristan ve Yunanistan'ı istila etti. Nerdeyse Edirne sınırına yanaşmıştı. Korku büyüktü. Türkiye'nin politikası çok iyiydi. Oyalama politikası uyguluyordu. İngiltere ve Fransa mağlup başladılar bu savaşa... çünkü Rusya da Almanlarla beraberdi. Harbin sonuna doğru Rusya Almanlar'ı bıraktı.. İngiliz tarafına geçti.

S: Peki, sizin ailenizde, evde neler yaşanıyordu bu sırada?

C: Tabii panik vardı, göstermesek dahi. Bu arada, maalesef başka bir darbe oldu. Varlık vergisi çıktı. Bu birçok aileyi, haksız yere mahvetti. Ayırım çok vardı. Adil değildi uygulamalar.

S: Babanızı nasıl etkiledi Varlık Vergisi ?

C: Babam pazarcıydı, onun serbest meslek sahibi karnesi vardı. Bu karne sahibi olan tüm Yahudilere, 500 lira vergi kondu. Hitler korkusu zaten vardı. Bir de bu geldi.

S: 500 lira o zamanda çok büyük bir para mıydı ?

C: Bizim için, bir esnaf için tabii. Babamın 450 lira birikmiş parası vardı. Devletten hiç bir şeyi esirgemezdi. Yol parası dediğimiz bir olay vardı senede 6 liraydı (devlete verilen bir para) ... onu da her zaman öderdi. Biz oturduğumuz eve 9 lira kira öderdik. Varlık vergisini vermeyenleri Aşkale'ye taş kırmaya yolluyorlardı. Biz de babamıza vermemesi için çok dil döktük ancak o hükümetle oyun oynanmaz dedi ve 500 lirayı devlete verdi. 450 lirası vardı , kumbaramdan 22 lira ben verdim gerisini de ablam kumbarasından çıkarttı verdi. Babam parayı bana verdi ve vergi dairesine git, bu parayı öde dedi. Bu görev bana verildi, yaptım ve makbuzu babama getirdim. 16-17 yaşlarındaydım.

S: Aşkale'ye gidenlerden kimseyi tanır mıydınız ?

C: Hayır. Onlar genelde zengin sınıftan insanlardı, benim zengin akrabam yoktu.

S: Peki tanınmış isimler var mıydı hatırladığınız ?

C: Tabii, mesela Avukat Franko vardı. Barzılaylar. Büyük armatörler, tuhafyeciler, manifaturacılar vardı. Ve biz parayı verdikten çok kısa bir süre sonra bu kanun kalktı. 500 liraya muhafiyet getirildi .. bir ay sonra gibi. 1940 lardan sonra Almanların hızlı ilerlediği zamandı. Devletin paraya ihtiyacı vardı tabii harp zamanı. Başbakan o zaman Şükrü Saracoğlu idi.

S: Peki, siz Avrupa Yahudilerine neler yapıldığını duyuyor muydunuz ?

C: Neler yapılmıyordu. Radyolarda söyleniyordu. Binlere Yahudi gaz odalarına, kamplara gidiyordu. Onların resimleri gösteriliyordu gazetelerde. Büyük tarihi bir olaydı. O zaman televizyon yoktu, radyodan duyardık veya gazetelerden okuyorduk.

S: O zaman hangi gazeteler vardı? Hatırlar mısınız ?

C: Tabii, Tan, Cumhuriyet, Sabah, İkdam gibi birçok gazete vardı. Ben Cumhuriyet okurdum o zamanlar. Günde birçok gazete okurdum. 5 kuruş bir gazeteydi, ben evde gündüz okuduysam, köşe aşına gidip gazeteyi iade edip 1 kuruşa yeni bir gazete alırdım. Savaş zamanları da sonrasında da çok okurdum. 19 yaşında askere gitmişim Nisan 1943 te.

S: Askere nasıl çağırılırdınız?

C: Celp gelirdi. Radyo ile veya 6 ay evvel yoklama yapılırdı. Haydarpaşa'daki kışla tuttular birkaç gün, sonra Malatya'ya sevkettiler bizi.

Ben şimdi bu Varlık vergisi ve Hitler konusunu bitireyim.

S: Buyrun tabii.

C: Ben askere gitmeye hazırlandığım günlerde, Hitlerin aleyhine şartlar değişmişti. Çünkü Rusya dönmüştü, İngiltereye Churchil gibi güçlü bir lider gelmişti. "Size kan ve gözyaşından başka bir şey vaat etmiyorum şimdilik." demişti halkına. Büyük bir cephe oluştu Alman'lara karşı. İtalya'da da Yahudilere karşı büyük katliamlar olmuştu. Mussolini zamanıydı.

S: Hiç Avrupa'dan kaçan mücahirlere görüştünüz mü?

C: Avrupadaki bazı Alman Yahudi profesörler Türkiyeye göç ettiler. Buradaki üniversitelerde kabul gördüler.. Tabii kaçamayanlar da vardı. Avrupa Yahudileri çok bağlı değildi dinlerine. Yahudi olmalarına rağmen, Almandı onlar. Polonya'dan gelen bir komşumuz vardı, savaş öncesi geldiler Türkiye'ye. İsrail kurulmadan da değişik yollardan İsrail'e göç ettiler.

S: Struma hakkında ne biliyorsunuz ?

C: Struma bir Romen vapuruydu, göçmen taşırdı. Limanda aç susuz beklemişlerdi. Bir gün! Ve maalesef Almanya'nın baskısıyla onları Türkiye kabul etmedi ve denize gönderildiler.

S: Hangi limandaydılar ? kaç kişiydiler biliyor musunuz?

C: Hayır bilmiyorum. Roosevelt Amerika'nın başı, felçliydi ve o şekilde Adana'ya gelmişti, 4 büyük devlet adamı toplandılar. Churchil, General Degol'dü sanırım Fransa'dan.. İnönü ile konuştular. Biz müttefiklerİngilizler ve Amerikalılar harbi kendi lehlerine çevirmişlerdi. İnönünün iyi siyasetiyle de biz Yahudiler de rahatlamıştık. Şiddetten kurtulacaktık artık. Almanlar her yeri harap etmişlerdi. Biz de İnönü sayesinde harbe girmediğimiz için bunları rahat konuşabiliyoruz. Yoksa hangimiz yaşayacaktı bugün?!

S: 1943 yılında gayri müslümlere yönelik tutuklamaları hatırlıyor musunuz ?

C: Onu hatırlamıyorum, çünkü ben 1943 Nisan'ında asker olmuşum. 19 yaşımı yeni bitiriyordum. Malatya hava meydanlarında çalışmak üzere bir bölükteydim. Orada, gayrimüslümler çoktu ve gayet iyi bir muamele gördük. Askerlik disiplin demektir. Kendimi de disipline sokmuşum. Ve bu askerliğin çok faydası olmuştu tabii. 4 seneye yakın askerlik yapmışım. Sadece Malatya'da değil, Adana ve Kayseri gibi farklı illerde de askerliğimi yaptım.

S: Komutanlar nasıl davranıyorlardı? Bugünden farklı mıydı o zamanlar?

C: Onlar bize çok iyi davranıyordu. Ayırım yapmazlardı askerler arasında.

S: Sizin oradaki göreviniz neydi ?

C: Benim oradaki görevim, hava meydanında beton dökmektir. Levazım ambarında da çalıştım. Farklı farklı işler de yaptım.

S: Peki rütbeniz yükseldi mi ?

C: Hayır, rütbe yükselmezdi askerde. Er kaldım.

S: Gayrimüslüm olduğunuz için mi?

C: Hayır, ama zaten gayrimüslümlerde o zamanlar yüksek rütbeli asker yoktu. Doktorlar hariç. Onlar yedek subay olduklarında, teğmen olarak devam ederlerdi. Ama bizim üstlerimizle muhabbetimiz çok iyiydi. Hatta bir Kipur günü öncesi, aramızda bulunan sofı bir Yahudi asker albayımıza çıkıp Yahudi askerlerin dini ibadetlerini yerine getirebilmeleri için, yani oruç tutabilmemiz için izin almıştı. Ve bir hafta sonra Kipur günü, Albayın emriyle, biryerde toplandık, duamızı ettik, oruç yemeği hazırlandı bize ve ertesi gün de orucumuzu tuttuk. Gayet rahat bir şekilde, Avrupa'da askerlerin göremediği sıcaklığı, biz kendi asker ocağımızda görmüş olduk.

S: Siz hangi yıllar arası askerlik yaptınız ?

C: Ben 1943 Nisanında askere gittim, 1947 nin Ocak ayında da terhis oldum. Bir kez izin almıştım ablamın düğünü için. Tam 15 gün izinliydim. Zannedersen 45'in sonlarında veya 46'nın başlarındaydı. Hayatta tek bir ablam vardı ve benim için o düğünde bulunmak çok önemliydi. Bu askerlik yılları içindesıtma olayı çok olurdu, ben de acemilik dönemimde buna yakalanmıştım. Sıtmada ateş 40 – 41 e varır ancak bir gün sonra ateş falan kalmazdı. Revirde yatardık birkaç gün ve Kinin, Antiprin diye bir ilaçlar vardı, onları alıp geçiştirdim. Tabii epeyce kilo da vermiştim o dönem. Askerlik bana büyük bir ders oldu hayatımda. Sokak çocukluğumu unutup, verilen emirlere uymayı, yani disiplini öğrendim. Aynı üniforma içinde, herkes aynı muameleyi görürdü, ve ben askerlikten çok faydalandım.

S: Askerlik bittiğinde, sizi ne bekliyordu hayatta ?

C: Askerlik bittiğinde, ben 23 yaşındaydım. İlk zamanlar kendi sevdiğim işi yapmak istedim. Askerden önce, tüccar komisyonculuk işindeydim. İthalatçı bir firmanın banka işlerini yapardım. Ancak, askerlik dönüşü o firmanın kapandığını öğrendim. Bir tanıdık sıfatıyla, sonradan kendi işim olacak olan, kadın ve erkek konfeksiyon işine girdim. Nebabiş trençkot pardesü üzerine üst giyim yaparlardı.

S: Sahipleri Yahudi miydi ?

C: Tabii tabii. İki kardeşti onlar. Nesim Behar ve Viktor Behar dı isimleri. Onların yanında işi öğrendim yavaş yavaş. O sene bu meslekten ötürü, üstüme başıma daha dikkat eder oldum. İşimde ilerledim. Maaşım da artmıştı.

S: İlk maaşınız ne kadardı hatırlar mısınız ?

C: İlk maaşım 80 – 90 liraydı. Tahmin ediyorum. 1947 lerde bu iyi bir paraydı.

S: Masrafınız ne kadardı peki ?

C: Aileye yardım ederdim ben, babamın sağlığı bozuktu. Ablam da, dikiş atölyesinde çalışıyordu usta olarak. 1958 dekendi başıma ortaklarla bir iş kurduk Onlar sermaye koydular, ben işimi koydum ortaya. Pek büyük paralar kazanmadık ancak eskiye göre daha iyi bir halimiz oldu. İki odalı evden çıktık ve Şişli de bir apartıman dairesine geçtik.

S: Bu arada evlendiniz. Evlendiğiniz kadınla tanıştınız. Onunla nerde ve nasıl tanıştınız ?

C: İstiklal caddesindeki, Mayer adında perakende bir dükkan vardı sık sık uğradığım. Uzun süre onlarla çalıştık . Bir ara bir tenzilata girdiler, ve kalabalık olur diye, benden yardım etmemi istediler. 15-120 gün orada çalışırken, orada çalışan eşime (Fortüne) rastladım. (1950lerde).

S: Onun Yahudi olması önemli miydi evlenmeniz açısından.

C: Çok dindar olmasam da bazı gelenekleri yaparım. Sinagoga gider duamı ederim, Cuma akşamları Kiduş okurum ve bunun gibi bazı şeyleri yaparım.

S: Peki eşinizle nasıl başladı ilişkiniz ?

C: Bir tiyatro muhabbeti oldu. Ona benimle gelip gelemeyeceğini sordum tiyatroya. Önce ırım kırım etti. O zamanlar flört etmek çok zordu. Anne babadan izin alınır. O da çok uğraştı izin almak için. Sonuçta o tiyatroya gittik ve flörtümüz 3 sene sürdü. Evlenecek durumum yoktu. 300 – 400 lira almaya başlamıştım. Kumbaracı yokuşunda bir ev bulduk. 110 lira kirası vardı. Evlenmeden 1.5 ay evvel tuttuk evi. 1 Mart 1953 te düğünümüz oldu. Bir hafta evvel de resmi nikahımız vardı. Galata'daki Zülfaris sinagogunda evlendik (Bugün artık müze olarak korunuyor) Evlendikten 1 ay sonra, iş için Diyarbakır a gittim. Bir hafta ayrı kaldık. Zaten bizim hanım 12. ayda doğum yaptı.

S: Eşinizin kıskık soyadı ?

C: Fortüne Kastoryano. Tek çocuktu, annesi Kuzguncuklu (Viktorya), babası (İzak) ta Hasköy'lüydü.

S: Fortüne daha önce ne yapardı.

C: O firmada mağazadaki kadın reyonunda tezgahçılık yaptı.

S: Düğünden sonra, eşiniz, Fortüne Levi çalıştı mı?

C: Hayır, o zamanlar ayıptı kadınları çalıştırmak. O çocuk büyütecekti. Zaten biz evlendikten 6 ay sonra babamı ev yıkılacak diye evden çıkarttılar. O yüzden onu yanımıza aldık. Zaten kalp hastasıydı. Analığımınla birlikte bize geldiler. Sıkıntılı günlerdi çünkü o dar evde iki aile biraz zordu.

S: İlk çocuğunuz ne zaman dünyaya geldi ?

C: Sara 1953 senesinin 12. ayın 29 unda doğdu. Her zaman çok arzu ettiğim gibi, annemin adını Koyduk ilk kızımıza.

S: İkinci kızınız ne zaman doğdu ?

C: 30 Ocak 1956 da Viki doğdu. O da ismini kayınvalidem Viktorya'dan aldı. O da rahmetli, benim adım Viktorya neden Viki adını koydunuz diye de üzölmüşü. Biz de latife olsun diye, dedik ki üçüncü doğarsa ona da Viktorya adını koyarız.

S: Siz çocuklarınızla nece konuşurdunuz ?

C: Biz onlarla doğduklarından beri Türkçe konuştum. Bazen anneleri İspanyolca konuşsa da, çocuklar ona hep Türkçe cevap verirdi. Kızlarımın anadili Türkçeydi. Benim analık bizim eve geldiğinde babamla, biraz daha fazla İspanyolca konuşuldu evde ve böylece kızlarımın İspanyolcası kulaktan dolma olarak daha da ilerledi. Maalesef 1956nın sonunda da babam vefat etti. Viki 11 aylıktı. Analığım da ablasının yanına taşındı.

S: O gün bir apartman dairesinde oturuyordunuz. Kaç odalı bir evdi bu?

C: 2.5 oda.

S: Hangi semtteydi?

C: Tünel'de, Kumbaracı Yokuşu'ndaydı.

S: O ev hala var mı? Apartman'ın adı nedir ?

C: Hala o ev var ancak adını hatırlamıyorum.

S: O günkü yaşam koşullarınız artık daha mı iyiydi?

C: Çocuklar oldu mu, masraf ta büyüktü. O zamanlar buzdolabımız bile yoktu. Tel dolap vardı.

S: O ne işe yarardı?

C: Yemekler oraya konurdu. İçine tencereler de konurdu. Onlar sakıncalıydı. Telle kapatılması gerekirdi. 1959'da biz buzdolabı sahibi olduk.

S: Zor bir soru.. ilk buzdolabınız ne markaydı ??

C: Yok. Sanırım Arçelik'ti.

S: Televizyon ne zaman oldu ?

C: 1965 tarihinde durumum daha iyiye gittiğinde, kızlarım Musevi lisesinde, Birinci Karma İlkokulunda okuyordu. Sara 5. sınıf, Viki ise 2. sınıftaydı. Sara okulu o sene bitirdi ve Saint Pusheri Orta Okuluna girdi. Vikiyi de 19 Mayıs İlkokuluna naklettik. Bizim evden 50 – 100 adım ilerdeydi.

S: Şişli'ye hangi tarihte taşındınız ?

C: 1965 yılında.

S: Peki, boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirdiniz? Haftasonları neler yapardınız ?

C: Resmi tatil Pazar'dı, ancak sonradan Cumartesileri bankalar da kapatınca, iki gün tatil yapıyorduk. Eskiden Cumartesi işe giderdik... sonra onu da kestik. Ve yavaş yavaş sosyal hayatımız başladı. Ben tek başıma futbol maçlarına giderdim. Eşimi götgürdüm birkez ama onun hoşuna gitmedi, bir daha da gelmedi benimle.

S: Kızlarınız ne yapardı ?

C: Onların en büyük şansı çok küçük yaştan iyi arkadaşlıklar kurmuş olmalarıydı.

S: Birlikte sinemaya gider miydiniz ?

C: Tabii ki, O zamanlar iki sinema vardı. Site ve Kent sinemaları. Oraya giderdik hep beraber. Kombine biletimiz vardı.

S: Sergiler, konserler var mıydı ?

C: Tabii mutlaka giderdik sergilere. Ayrıca, o zamanlar pop müziği başlamıştı. Ajda Pekkan vardı. Onu dinlemeye giderdik.

S: Tatillerde ailece nerelere giderdiniz ?

C: Viki 19 Mayısı bitirdiğinde, Sara da Saint Benua Lisesine girdiği dönemde, ilk ailece seyahatimizi Ankara'ya yapmıştık. Bir bayram zamanı, bütün bir hafta tatildi. Dört çift arkadaş, çocuklarımızla Ankara'da müzeleri ve Anıtkabir'i görmek istiyorduk. Tiyatrolara da gitmiştik. Otobüsle gitmiştik. Ankara'ya varır varmaz bir minibüs kiralamıştık. Her gün onunla geziyorduk.

S: Ankara'dan başka çocuklarla nerelere gittiniz ?

C: Yalova'da termale gitmiştik. Ve yurtdışı seyahatlerini eşimle yalnız yapardık.

S: İlk yurtdışı seyahatinizde nereyi seçmiştiniz ?

C: 1970 lerde İsrail'e gitmiştik. Bütün Akdeniz'i dolaşarak vapurla Hayfa'ya gitmiştik. Bu arada Kıbrıs'a da çıktık (İngilizlerin egemenliğideydi o zamanlar Kıbrıs). O zamanlar, paramız çok kıymetliydi ve 1 liramıza karşılık 2 Yunan Drahmisi alırdık.

İsrail'e gitme nedenim, akrabalarımı ziyaret etmektir. Çünkü 1948 de buradan göç edenler olmuştu. Batyam ve civarında oturuyorlardı, mektuplaşırdık onlara.

S: Peki yaz tatillerinde ne yapardınız ?

C: Ablamın çocukları ile benim kızlar yaştılar. Birlikte sinemaya giderlerdi Şişli'de. Ancak yazları, daha Kumbaracı Yokuşunda otururken dahi, Büyükkada'ya gitmeye başlamıştık.

S: Nasıldı Büyükkada ?

C: O zamanlar Adaya Rumlar hakimdi daha çok. Museviler de vardı tabii. Çok dil konuşulurdu. 1960 larda.. Rumca, İspanyolca, İtalyanca, Fransızca.. her dil vardı.

S: Evler de bugünkü gibi çok değildi heralde.

C: Değildi tabii ... biz tahta bir evi kiralamıştık.

S: Denize nereden girerdiniz ?

C: Sedef adasına giderdik ve Yörükali Plajına giderdik motorla. Hafta sonu kızlarımızla birlikte pikniğe giderdik. Evden kuruköfteli sandviçler yapardık.

S: Dil var mıydı o zamanlar ?

C: Vardı tabii. Ada her zaman güzeldi. Çok arkadaşımız vardı. Toplanır, çok eğlenirdik aramızda. Sinema vardı, Lalahatun'da Cambaz vardı, kızlar oraya çok giderdi izlemeye.

S: Sizin zamanınızda orada Yahudi dernekleri yok muydu ?

C: O zamanlar yoktu sanırım. Varsa da bizimkiler kendi arkadaşlarıyla çok mutluydular ve gerek duymamışlardı. Onların 7 yaşından beri 6-7 samimi arkadaşı vardı ve bugüne dek bu arkadaşlıkları devam etmektedir.

S: Peki, siz onları Yahudi geleneklerine göre mi büyüttünüz ?

C: Muhakkak. Ben karma evlilikleri pek tercih etmem. Çünkü anlaşmazlıklar olur sonradan. Bu büyük bir lüxtür bence. Bizim nüfusumuz zaten çok az.

S: Peki evlendiniz, çocuk sahibi oldunuz. Bu sırada hangi akrabalarınızla sık sık görüşürdünüz?

C: Ablamla. Bize yakın otururlardı.ç

S: Başka aileden kimse var mıydı ?

C: Hanımın Kuzguncuk'taki akrabalı vardı. Onlara da giderdik ziyarete. Arada bir maça gittiğimde o tarafta, onlar da Kuzguncuğa giderdi.

S: Kızlarınızı sinagoglara götürür müydünüz bayramlarda ? Hangisine ?

C: Tabii. Şişli sinagoguna giderdik. Özellikle Kipur akşamları şofar işitmeye götürürdüm onları.

S: O zamanlar bat mitsva var mıydı ?

C: Hayır. Kızlarıma bat mitsva yapmadık.

S: Pesah'a özenir miydiniz ?

C: Tabii. Seder gecesi iki gecedir. Bütün hafta da hamursuz yeriz. Ayrı bir Pesah mutfağımız yok ancak, pesah haftası mutlaka geleneklere uygun yemek yeriz. Pırasa köftesi, kuzu yemekleri ve bunun gibi özel Pesah yemekleri yeriz her zaman.

S: Eşiniz geleneksel bir ahçı mıdır ?

C: Eşim Yahudi yemekleri yapar evet. En sevdiğim kuru fasulyeli ıspanaktır. Bizim hanımın dolmaları da nefistir. Çok iyi dolma yapar. Hem yaprak, hem lahana. Eşim yemek pişirmesini önce annesinden sonra da ablamdan öğrenmiştir. Ablamın kocası iyi yemeğe çok düşkün olduğundan, ablam çok iyi yemek yapardı.

S: Babanız hangi Yahudi mezarlığında ?

C: Hasköy'de.

S: Babanızın cenazesinde bir haham varmıydı dua eden ? Dini bir tören oldu mu?

C: Tabii ki, dinen gerekli ne varsa hepsini yaptık. Ben 8 gün işe gitmedim. Her gün kala gittim. Kadiş okundu.

S: Kadiş okunması için birini tuttunuz mu ?

C: Hayır, ben annemin, babamın, kayınvalidemin ve kayınpederimin mevlutlarını halen yaparım. Kendim okurum kadişleri. Mevlut yapamasam bile, o akşam evde mum yakmayı ihmal etmeyiz. Berahasını mutlaka söyleriz. Hepsinin ölüm tarihleri bende kayıtlıdır. Babamı zaten 1956 ların sonunda kaybettim; kayınpederim 67'lerde ve üç sene sonra da kayınvaldemi kaybettik.

S: Peki, arkadaşlarınızın hepsi Yahudi miydi?

C: Arkadaşlarımın çoğu museviydi. Ortağım da öyle.

S: Sosyal yaşantınız nasıldı ?

C: Haftada bir akşam mutlaka yemeğe çıkardık arkadaşlarla.. Öğlen yemeklerine ise, ben bazen maç yüzünden katılmazdım. Kombine biletim vardı, Galatasaray maçı oldu mu mutlaka izlemeye giderdim. Maç öncesi de, çocukları Küçükçekmece'deki et lokantalarından birine götürürdük. Büyük oyun sahaları vardı, eğlenirdi kızlar orada. Kızlar 15 yaşından sonra bizimle çıkmaz oldular. Viki Robert Kolej'de okudu. Sara Saint Benua'da okuyordu. Kendi arkadaşlarıyla gruplar halinde çıkıyorlardı.

S: Siz kendi arkadaşlarınızla sohbetlerde, İsrail hakkında konuşur muydunuz ?

C: Ben her zaman konuşurdum. İyi bir Türk vatandaşım. Türkiye'de çok mutlu günlerim oldu.. özellikle kızlarım doğduktan sonra çok iyi dönemlerim oldu.

S: İsrail devletinin kuruluşu sizde ne gibi duygular uyandırdı ?

C: 1948 senesinde, İsrail devleti kurulduğunda, İstanbul'da konsolosluk açılmıştı. Orada ilk bayrak çekildiğinde, çoğu Yahudi gibi biz de oraya gidip bu heyecanı tattık. İsrail'in kuruluşu bizim için çok önemliydi. Daha önceden kurulmuş olsaydı, Hitler belki de tüm yaptıklarını yapamayacaktı.

S: Burada ne kutlamalar yapıldı ?

C: Evlerde özel kutlamalar yapılmadı ancak konsoloslukta kokteyller verildi. Gazeteler de yazdı. Biz de büyük mutluluk duyduk tabii.

S: Hiç aliya yaptınız mı veya yapmayı düşündünüz mü ?

C: Benim kızlarım tahsillerini bitirdikten sonra, önce Sara 1977 de evlendi. Sara, olaylardan ötürü üniversiteye gitmemişti ama iyi ir işi vardı. Henkel şirketinin imalat müdürü sekreteri olarak çalıştı. 1979 da rahmetli damadım işsiz kaldı ve İsrail'deki bir akrabalarının iş teklifi üzerine, 1980de oraya göç ettiler. Aynı yıl Viki Boğaziçi Endüstri Mühendisliği bitirmişti. Ve El-Al de çalışıyordu, ve arada bir İsrail'e uçardı. Kudüs üniversitesindeki kolej arkadaşlarını ziyaret ederdi. Bir keresinde şimdiki damadım Yuda ile tanışmış. Yuda Türkiye'den 15 yaşlarında göç etmiş, liseyi üniversiteyi orada okumuştur. Ben baba olarak, Yuda'dan çok haberim yoktu. En son ben öğrenmişim. Benim prensiplerim vardı. Viki bir keresinde bana demişti ki 'Baba senden aykırı hiçbirşey yapamayız biz, o kadar beynimizi yıkadın ki! O yüzden rahat ol!'

Bir gün 79 yılının başlarında, henüz mezun olmamıştı, bana İsrail'den bir arkadaşının geleceğini ve eve geç geleceğini söyledi. Yuda imiş meğer... Kızıma sordum senin bu çocukla niyetin nedir ? Burada evlenip, İsrail'de yaşamayı düşünüyorum dedi. Ve 1979 yılında Viki'yi evlendirdik.

S: Düşünü nerede yaptınız ?

C: Neve Şalom Sinagogu'nda evlendirdik. Tarabya Otelinde de kutlamasını yaptık.

S: Önce kim evlendi ?

C: Sara önce evlendi. Sonra Viki. Ama Viki ondan önce İsrail'e gitti.

S: Sara ve ailesi İsrail'de önce nereye gittiler ?

C: Ramat Aviv'deki Ulpan, Bet-Milman'a gittiler. O bir emlak şirketinde çalışmaya başladı.

S: Bu arada size ne oldu ?

C: Biz birden bire tuhaf bir duruma düştük. İki kızımız da İsrail'deydi ve ben hep ailemle birlikte çok mutlu olan biriydim. O yüzden işimle de çok fazla ilgilenememeye başladım. Aklım hep onlardaydı. O zamanlar telefonla ulaşmak ta kolay değildi. Ve 1981 de oraya gitmeye karar verdik. Maalesef ortağımdan da ayrıldım.

S: 1981 in hangi ayında gittiniz ?

C: Altıncı ayıydı sanırım. Bet-Milman da kaldık, altı ay sonra da Ramat-Hasharon da bir ev kiraladık. Rahmetli damadım da bir Fransız firmasında çalışıyordu.

S: Siz oradaki yaşama kolay alışabildiniz mi?

C: Çocuklarımın yanında olduğum için çok kolay oldu. Çevremde de çok Türk vardı.

S: Kaç yaşındaydınız ?

C: 57 yaşındaydım. Önce 3 ay lisan kursuna gittim. İbranice bize çok aykırı bir lisan. Ve inat ettim 5 ay gittim ve derdimi anlatacak kadar dili öğrendim. Yarım gün konfeksiyon işine girdim. Tezgahtarlık yaptım. Sonra da çocuklar ve torunlarlaydık hep. Viki'den arka arkaya 3 torunum oldu .. biri erkek iki kız.. her doğumda ordaydık. Sara ikinci oğlunu orada doğurdu.

S: Başka akrabalarınız da var mıydı orada Aliya yapan?

C: Tabii, vardı. Batyam civarında otururlardı.

S: Onlar ne sebeple aliya yapmışlar ?

C: Onlar da ya çocukları için, ya da işlerinden dolayı gitmişlerdi. Bizden sonra da aliya yapanlar oldu, gençler dahil.

Aksilik bu ya, Saranın eşi, rahmetli damadımın işinde terslikler yaşandı. Türkiye'den bir fermuar fabrikasında müdürlük teklif ettiler ve İstanbul'a dönmeye karar verdiler. Orada 4 sene kaldıktan sonra 1984 yılında döndüler.

S: Bu durumda, Sara'nın oğulları İstanbul'da hangi okulda devam ettiler eğitimlerine ?

C: İki de Nişantaşı Erkek Lisesinde okudular. Ordan mezun oldular. Büyük torunum, Roni, orta okuldan mezun olmak üzereyken babasını yani damadımı kötü hastalıktan kaybettik. (1992)

S: Siz de bu sebepten buraya mı döndünüz ?

C: Biz zaten yazları 3-4 ay burada adada kalırdık. Ancak 1992 de Sara yalnız kalınca, dönmeye karar verdik. Sara kocasının açtığı işe devam etti. Ben de ona yardım için işe gitmeye başladım her gün. Şişli'deki bu evi tuttuk.

Roni liseyi bitirdiğinde, Tel-Aviv deki üniversiteye gitti. Ve orada ekonomi okudu. Teyzesinden büyük yardım gördü. Viki, El-Aldeki işini bırakıp kocasının işinde yardımcı olmaya başladı ve işlerini büyüttüler. 3 çocukları var. Biri Eyal 1981 doğumludur)

Efrat 1985'li bir de 87'li Şira (bugün 20 yaşında ve askerlik yapıyor) Efrat askerliğini bitirdi ve Güney Amerika'ya gitti! Eyal ise üniversitede ekonomi okuyor ve babasının işinde. Roni'de o işte çalışıyor. İş büyüdü. Yuda damadım genelde seyahattedir.

S: Bütün aile ne zaman bir araya geliyorsunuz ?

C: Çok sık ziyarete gelirler, farklı zamanlarda ve fırsatlarda.

S: 1986 yılında Neve Şalom katliamında siz neredeydiniz ? Neler hissettiniz ne duydunuz ?

C: Biz İsrail'deydik. Tanıdık birilerini kaybettik. O sırada hepimiz panik olduk. hak etmediğimiz bir olaydı. Sinagogda dua eden insanların ölmesi çok kötü bir şey tabii.

S: Geçen ay ablam Rejin'i kaybettik (hatta bu yüzden röportajımıza biraz ara vermek zorunda kaldık) ve her gün sinagoga gittim. 8 ay çekti. İki yetişkin kızı 5 tane de torunu var. Biri 1978 gibi İsrail'e gitmişti. Kızı Çela. Kocası Mondi Çakır. Kimya mühendisi. Çok kültürlü üç dört lisan bilen, çok değerli birisidir.

S: Bir kızı mı burada? Kaç torun var?

C: Sara Reyna ve kocası Yaşar Reyna. Bir kızı bir de oğlu var onların. Ablamın iki damadı da çok saygılı, eşlerini seven iyi damatlardır. Çela'nın büyük torunu bile var. Büyük oğlu da evli. Ablamın da benim de beş torunumuz oldu. Sık sık ta bir araya geliriz. Psah bayramında Roşaşana da...

S: 2003 Kasımında bir bombalama olmuştu Levent'te.

C: Tabii ki, o olayı an be an yaşadık. Hemen televizyonlarda verdiler. Maalesef. Biz Yahudiler neden dünyada bu kadar antipati sahibi olduk anlayamıyorum.

S: İsrail'eki 67 savaşı sonrası burada bazı problemlerle karşılaştınız mı ?

C: Hayır hayır. Gazetelerde anti tsiyonist yazılar olmuştu tabii..ancak ben şahsen bir şey yaşamadım.

S: Şimdi daha geriye gidiyorum biraz. 1955 ve 64 yıllarında Rum aleyhtarı bazı ayaklanmalarda Yahudiler de zarar görmüştü. Siz onlardan birimiydiniz.

C: Maalesef kurunun yanında yaş ta yandı. Bizim dükkana bişey olmadı. Ancak Beyoğlu'nu yıktılar. Bütün Rum mağazaları hedef alınmıştı. Selanik'te Atatürk'ün evine bomba atıldı diye

rivayetler çıkmıştı ve halk bunun üzerine ayaklanmıştı. Rumların çoğunluk olduğu dükkanlar tahrip edildi. Milli servet çöpe gitti. Tabii arada bazı Yahudilerin de dükkanları gitti. Otduğumuz evin karşısında da Rum marangoz dükkanı vardı. Bir gece orayı da mahvettiler, Kumbaracı yokuşunda, kumaş topları ve buzdolapları geziyordu. Unutulmaz bir şeydi. Önlem alınmamıştı sanırım.

S: Yurtdışındaki ailenizle internet aracılığıyla yazışıyor musunuz ?

C: Ben internet kullanmıyorum. Teknoloji ile aram sıfır. Benim kızlar her gün yazışıyorlar, devamlı konuşurlar; her şeyden hemen haberimiz olur.

S: Nesim Bey, sorularımız burada sona ermiştir. Size çok teşekkür ediyorum. Ancak, ben size ek bir şey sormak istiyorum, sizin aileye bakış açınız ve sevginiz çok yüksek! Dünyadaki tüm Yahudilere bir mesaj vermek isteseyiz, neler söylediniz ?

C: Evlilik mutlak iki kişinin iyi anlaşmasıyla sürmüyor. Biz eşimle çok farklıyızdır ancak buna karşılık 57 senedir beraberiz. Bunun sırrı birbirine küsmemek. Benim karım ben bazen kızdığımında, sükut ederdi. Akşam olduğunda mutlaka yatakta yüzünü uzatırdı. Yatağa hiç dargın girmedik. Ve ben eşime çok müteşekkirim. Onun yaptığı fedakarlıkları hiçbir zaman unutamam.

